

De gesloten piano

Colofon

ISBN: 978 94 6365 095 3

1e druk 2018

© 2018, Monique van Roosmalen

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel
of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Foto auteur: Pieter Hoekstra

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

De gesloten piano

Monique van Roosmalen

voor mijn kleindochters Lise en Marie

1. De TOP-kamer

December 2013

Tante Margot wordt gebeld. Oma's opname in hui-ze De Willemsklok is niet vlekkeloos verlopen, daar wil de directrice eerlijk over zijn. In alle drukte ver- gat het dienstdoende personeel de TOP-kamer op het alarm aan te sluiten. Vannacht moest oma plassen en omdat niemand haar kon horen, was ze gedwongen het in bed te doen. Heel onaangenaam, noemt de di- rectrice dat, maar oma's reactie vindt ze buiten pro- portie. Ze is tekeergegaan tegen de verzorgster en weigert te eten en haar medicijnen in te nemen, al- leen pijnstillers wil ze nog hebben. De komst van de familie is dringend gewenst.

‘Alsof zij er meteen voor ons was als we haar nodig hadden; het zingen ging altijd voor, of niet soms?’ zou tante Margot tegen mama gezegd hebben, die ze met- een belde nadat ze de directrice van het verzorgings- huis aan de lijn had gehad. ‘Je moeder moet maar even wachten, ik ga eerst naar de kapper.’

Dat doet tante Margot altijd: ze zegt niet onze moe-

der, maar jouw moeder als ze het tegen mama over oma heeft, alsof het haar familie niet is en zij er zich dus van kan distantiëren.

Mama huilt als ze het mij vertelt, maar dat ligt niet alleen aan tante Margot. Sinds ze doorheeft dat ze Quinten niet kan krijgen, zijn tranen haar antwoord op bijna alles. En ze was al overspannen.

‘Alsjeblieft mam,’ zeg ik, ‘we weten dat je het moeilijk hebt.’ Het komt er ongeduldiger uit dan ik wil. Gesnuf aan de andere kant van de lijn. ‘Ik ga met je mee, natuurlijk ga ik mee,’ troost ik haar. ‘Om tien uur bij de hoofdingang, ik zit nog in mijn nachthemd. Misschien moet je huize De Willemsklok bellen om te zeggen dat we eraan komen.’

Mama snuit haar neus in mijn oor. ‘Goed,’ zegt ze, ‘dan ga ik eerst naar oma’s huis om Boris eten te geven, dat arme beest staat waarschijnlijk al een uur bij de keukendeur te miauwen.’

Ik stop het mobieltje in mijn tas en sluit de pc af. Een dag thuiswerken, door niemand gestoord worden, had ik gedacht. In mijn slaapkamer gooi ik het raam open en waag mijn hoofd naar buiten. Shit, van die natte kou. Een straffe wind drijft hoogzwangere wolken mijn kant op. Zal ik mama bellen, zeggen dat we met de auto gaan, dat ik haar kom ophalen, dat zou aardig zijn. Nee, laat maar zitten, ik heb nog even geen trek in haar.

Net als ik mijn voordeur uitkom, stapt hij uit zijn auto. Dat kan geen toeval zijn, hoelang zal hij daar gezeten heb-

ben? Ik doe net of ik hem niet zie en loop naar mijn fiets, die ik met een kettingslot aan de lantaarnpaal heb vastgezet. Lastig om met handschoenen aan het sleuteltje uit mijn jaszak te vissen, zeker nu ik weet dat ik van top tot teen word opgenomen. Ik buig me voorover en voel dat ik begin te gloeien; hij is vlak bij me. Onhandig morrel ik aan het slot, draai het sleuteltje om en probeer het nog eens, het valt uit mijn handen. Onder het bukken stoten onze hoofden tegen elkaar aan. Hij is sneller, raapt het op en maakt het slot voor me open. Als hij me het sleuteltje en de ketting teruggeeft, lukt het me niet om zijn blik te ontwijken.

‘Lieke, waarom neem je niet op als ik bel, we kunnen toch praten?’ vraagt hij, terwijl zijn heldere blauwgrijze ogen me onderzoekend aankijken. ‘Het zit anders dan je denkt, echt anders, ik heb nooit aanleiding gegeven.’

‘Het maakt geen verschil,’ zeg ik. Dit is heftig, natuurlijk maakt het verschil; ik lieg om hem op afstand te houden, ben bang dat ik over de schreef ga als ik eerlijk ben, dan zeg ik ja en wordt het een puinhoop. Ik sla mijn ogen neer, met beide handen omklem ik het stuur van mijn fiets en zet mijn voet op de trapper. ‘Ik moet naar mijn oma, ze heeft haar knie gebroken en zit op een Tijdelijk Opvang Patiëntenkamer in De Willemsklok. Eigenlijk zou ze geopereerd moeten worden, maar dat laat haar conditie niet toe.’ Stom, ik moet niet zo uitgebreid zijn, nergens goed voor.

Hij doet een stap terug. ‘Sorry, dat spijt me.’

‘Hoezo, kun jij het helpen dan?’ Mijn gesnauw slaat nergens op, het doet zeker zo zeer als wanneer een ander mij zou afkatten. Ik roep doeï en sprint weg, fiets als een bezetene om bij hem uit de buurt te raken. Pas als ik zeker weet dat zijn ogen me niet meer kunnen volgen, stap ik af, loop een stukje om het gebonk in mijn borst tot bedaren te brengen. Elke keer als ik hem zie, gedraag ik me als een op hol geslagen hobbelpaard. Kalm, spreek ik mezelf toe, mama mag niets aan me merken, dat geeft maar vragen en gedoe.

Ze staat al te wachten, wippend op de stoere blok-hakken van haar nieuwe bruine laarsjes.

‘Hip,’ zeg ik, ‘je ziet er leuk uit.’ Je moet mama meteen belonen als ze tekenen van herstel vertoont, dat werkt.

In de hal staat een plafondhoge nepkerstboom met gekleurde lichtjes, aan de lampen hangen witte en rode papieren kerstklokken. Op de achtergrond horen we Frans Bauer over de heerlijke winter in ons mooie Nederland zingen. We vluchten de trap op naar de tweede verdieping.

Oma zit met haar benen omhoog op zo’n elektrische stoel waarmee je naar voren en naar achteren kunt tuimelen. Ze heeft zich opgemaakt en draagt de pruik met de Grace Kelly-rol. Tegen alle verdrukking in zal ze proberen er als een diva uit te zien, dat vind ik zo tof aan mijn oma. Maar nu schijnt de vale huid door de poederlaag heen, haar ogen staan vermoeid. Het hardroze

pyjamajasje hangt in slonzige plooiën om haar bovenlijf, alsof het verdwaald is.

‘Zo, Rozenbottel van me,’ begroet ze me met weinig enthousiasme in haar stem wanneer ik me vooroverbuig om haar een zoen te geven. Ze heeft een hekel aan mijn naam, ‘Lieke’ is haar te gewoon, mama had me Sophia, Stephanie, Marie-Louise of Madeleine moeten noemen. Mij kan het niet schelen, ik vind ‘Rozenbottel’ wel komisch. Mama baalt ervan, maar ze heeft het opgegeven er iets van te zeggen, oma doet toch haar eigen zin.

‘Het is verschrikkelijk hier, in één woord verschrikkelijk.’ Oma tilt haar handen op om een weids gebaar te maken; als lamme vleugels ploffen ze terug in haar schoot.

Ik knoop mijn jas open en kijk de ruime kamer rond. De eethoek, het zitje, het ziekenhuisbed, de marmoleumvloer, alles is afwasbaar. Zodra je je kont gekeerd hebt, stormt er een schoonmaakploeg binnen om je sporen voor eens en altijd uit te wissen. Ik snap dat ze haar eigen sfeer mist, haar muziek, de kaarsjes, de genoeglijkheid van de half versleten antieke meuk die geen Glassex of Dasty verdraagt, alleen opfleurt van de aanraking met natuurazijn, boenwas en ossengalzeep. Om de dag ging ze op haar knieën om de franjes van de perzen te kammen. Dat zal ze nooit meer kunnen. Ze kon het trouwens allang niet meer. Hoe vaak is mama niet op de fiets gesprongen om haar van de vloer te rapen; nog een geluk dat ze zich steeds naar de telefoon wist te slepen.

‘Die meiden van de verzorging snappen niet wat je doormaakt, ik wil ze hier niet meer zien,’ zegt ze.

Mama komt uit de halfopen keuken met twee koppen Senseo. Midden in de kamer blijft ze vertwijfeld staan. ‘Maar u moet toch verzorgd worden, ma, ze kunnen u niet zo laten zitten?’

‘Dat kunnen ze heel goed, dat heb je vannacht gezien.’ Minachtend haalt oma haar neus op. ‘Wees gerust, het is gauw voorbij, ik ben zo dood.’ Ze kijkt mama smekend aan. ‘Susanne, jij neemt Boris mee hè, dat ik me daar geen zorgen om hoeft te maken. Dat beest kan het niet helpen, dat verdient een goed leven.’

Mama zet een kopje naast haar neer. Driftig schudt oma haar hoofd; koffie, ze wordt al misselijk bij het idee. Ik sta op, ik kan die koffie goed gebruiken: dit wordt een lange zit.

‘Ma, hoe dan ook, u moet uw medicijnen nemen,’ zegt mama, terwijl ze zich in een knalblauwe plastic fauteuil laat zakken. ‘Het is niet zo voorbij, het wordt een lijdensweg als u uw medicijnen niet inneemt.’

‘Jullie gaan er niet over, ik beslis, het is mijn leven,’ snauwt oma. ‘Jullie moeten niet denken dat jullie me hier kunnen houden.’

Mama is wijkverpleegster, die weet echt wel waar ze het over heeft, maar als oma niet wil houdt het op, je kunt er die pillen moeilijk onder dwang in stoppen. Ik sta op, doe net of ik het uitzicht wil bekijken. Voor het raam gris ik het mobieltje uit mijn tas, app naar Sjoerd

dat hij hier zijn middagpauze moet doorbrengen, zodat hij op oma kan inpraten; als er iemand goed met haar overweg kan dan is het mijn broer. Ik draai me naar haar om. ‘Mama wil alleen maar helpen, dat begrijpt u toch wel?’ vraag ik.

‘Natuurlijk begrijp ik dat, ik ben niet achterlijk, maar jullie weten niet wat ik voel, hoe rampzalig het is als je gedwongen bent om ergens te zijn waar je niet wilt wezen.’

Ze lijkt steeds kwader te worden, alsof wij haar dit leven cadeau hebben gedaan en te beroerd zijn om het te ruilen. Wat is er met haar dat ze zo doet? ‘Ik snap best dat het akelig is om de halve nacht in je eigen plas te liggen, echt ranzig,’ zeg ik.

‘En dat overkomt je dan aan het einde van je leven, alsof ik niet alle zeilen heb moeten bijzetten om er iets van te maken. Moet het dan zo aflopen?’ Haar hoofd zakt op haar borst, ik hoor haar ademhaling piepen.

Er wordt geklopt. Mama loopt naar de kamerdeur om te zien wie er is. Mevrouw Lodewijks, oma’s achterbuurvrouw, komt binnen, ze heeft een boeket bloemen bij zich. ‘Voor jou Leonie, omdat je zo akelig gevallen bent.’

Oma maakt de bovenkant van het papier los. ‘Die zijn mooi,’ zegt ze, ‘die kun je hier laten, zelf mag je weer gaan. Sorry Fien, ik ben in gesprek met mijn kinderen, mijn hoofd staat niet naar bezoek.’

Wat lullig voor mevrouw Lodewijks, is ze voor niks met de bus gekomen.

Mama loopt met haar naar de gang, ze zal zich in

bochten wringen om oma te excuseren. Ik pak het boek dat ze op het tafeltje naast zich heeft gelegd. In het aanrechkastje vind ik een geschikte vaas. Wanneer ik met de bloemen de kamer in kom, is mama nog niet terug. Oma zit met haar ogen dicht, haar hoofd is naar opzij gezakt, haar mond hangt open. Ze is in slaap gevallen.

2. Het concert

December 1933

Het begon te miezeren toen ik met vader de Grote Markt overstak. Volwassenen en kinderen dromden samen rond de boom en de kerststal, die daags daarvoor midden op het plein waren opgetuigd. Ik ging op mijn tenen staan, zocht naar een opening tussen schouders om een glimp van Maria en het Kindje te kunnen opvangen. Er zou een rilling over mijn rug lopen, net als andere jaren, bij het zien van Jezus die met blote armen en benen in de kribbe lag. Alleen Zijn buik en een stukje van Zijn borst waren in een doek gewikkeld. Zo bleef Hij daar liggen tot na Driekoningen, ook als het hard vroom en er een ijzige wind door de stal trok. Ik wist dat het om een stenen pop ging – ik was elf – maar dat maakte geen verschil; ik stelde me voor hoe het geweest was en kreeg medelijden. Die kou is niets in vergelijking met de lijdensweg die Hij omwille van ons heeft moeten afleggen, zou vader zeggen als ik er een opmerking over maakte. Ik sjoerde aan mijn das zodat die strakker om mijn nek kwam te zitten.

Nog voor ik iets had kunnen zien, tikte vader me op de schouder. ‘Kom Leonie,’ zei hij, ‘we moeten voortmaken, anders zijn we te laat.’

Te laat, stel je voor. Meteen draaide ik me om en ging naast hem lopen. Hij nam zulke grote passen dat ik bijna moest hollen om hem bij te kunnen houden. In de Spinozastraat kwamen we meneer en mevrouw Diederiks van de schoenmakerij tegen.

‘Goedemiddag,’ zei vader en terwijl hij naar mevrouw Diederiks knikte, tilde hij even zijn hoed op.

Ze bleven staan en begonnen een praatje. Vader informeerde naar de schoenmakerij, waarmee het minder goed bleek te gaan. Het waren zware tijden, volgens meneer Diederiks, maar hij wilde niet klagen.

‘Jouw betrekking loopt toch geen gevaar, Everts?’ vroeg hij.

‘Wij hebben moeten inkrimpen,’ vertelde vader. ‘Gelukkig nemen de telefonie en het luchtpostverkeer toe; voor de posterijen is er werk.’

Ik wilde zijn hand vastpakken en hem meetrekken, maar ik wist dat het hem boos zou maken, het was onbeleefd.

‘We gaan naar een concert.’ Ik kon het niet voor me houden, nu zouden meneer en mevrouw Diederiks vanzelf begrijpen dat we weg moesten.

Meneer Diederiks keek van vader naar mij. ‘Toe maar, toe maar,’ zei hij, ‘de jongedame gaat naar een concert, alsof het niks is. Wat speelt er, Everts?’ vroeg hij aan vader.

‘Grieg, het pianoconcert en de Peer Gynt Suites.’

Mevrouw Diederiks glimlachte. ‘Dat is zware kost voor de jongedame.’ Ze wendde zich tot haar man. ‘Dan moeten wij maar eens verder, Joost, anders komen ze nog te laat.’

Terwijl vader zijn hoed weer optilde voor mevrouw Diederiks, deed meneer Diederiks het voor mij. Hij maakte er een lichte buiging bij, ik voelde dat ik een kleur kreeg.

‘Dat was brutaal,’ zei vader streng toen we aan het einde van de straat waren. ‘Als volwassenen praten horen kinderen hun mond te houden.’

Ik mocht vader niet ergeren. Na de ruzie van die ochtend had hij nauwelijks gepraat. Laura en ik hadden aan de slaapkamerdeur staan luisteren, glurend door de spleet. Moeder zat achter de kaptafel haar haren te borstelen, ze stampvoette. Ze wilde geen kinderen meer, zei ze, zes was genoeg. Vader stond in zijn lange witte onderbroek bij het raam, de gordijnen waren nog dicht. Hij beweerde dat wensen er niet toe deden, zij hadden zich aan de regels te houden, hoe kon moeder zelfs maar overwegen daarvan af te wijken? ‘Toe Mathilde,’ susste hij, ‘we zijn gezond.’ Hij spreidde zijn armen en wilde naar haar toe lopen, maar moeder draaide zich om en smet de haarborstel naar zijn hoofd. Laura en ik waren zo geschrokken dat we niet wisten hoe snel we weg moesten komen. Bevend van schrik kropen we onder de dekens, dicht tegen elkaar aan. Bij het ontbijt deed

moeder gewoon, ze leek zelfs vrolijk. Vader zat er met een nors gezicht bij. Verschillende keren schraapte hij zijn keel, het leek of hij iets zou gaan zeggen, maar hij slikte de woorden in. Na het eten trok hij zich met *De Maasbode* in de voorkamer terug, hij wilde niet gestoord worden. Even was ik bang geweest dat we niet naar het concert zouden gaan. Gelukkig waren de kaartjes al gekocht, een kwartje voor vader, een kwartje voor mij; die zou hij nooit onbested laten.

We waren ruim op tijd. Bij de garderobe gaven we onze jassen en vaders hoed af. In de grote spiegel waar we langs liepen om naar de concertzaal te gaan, keek ik snel of je de rechthouder onder mijn donkerblauwe jurk kon zien zitten. Het was een stok die over mijn rug liep en die met tuigbanden om mijn middel, onder mijn armen en over mijn schouders was vastgemaakt. Het moest, zei moeder, anders zou ik kromgroeien en een bochel krijgen, dan had ik geen toekomst. Ze had een kanten kraag gemaakt die hoog in mijn nek sloot, toch zag ik het tuig zitten, alsof ik een circushondje was dat werd uitgelaten. Daarom snauwde moeder toen ze me voor vertrek inspecteerde, begreep ik nu. Hoe ze zich ook uitsloofde, ik bleef haar lelijke eendje. ‘Aan jou valt geen eer te behalen,’ had ze gezegd. Ik wilde er niet aan denken, ik was uit met vader. Drie keer zou ik alleen met hem naar een concert mogen, een mooier verjaardagscadeau had ik me niet kunnen wensen. Ik keek op naar de feestelijke kroonluchter, liet mijn blik langs de

wanden met het gouden bloemenbehang dwalen, naar de donkerrode loper waarop glimmende damesschoenen met bandjes, gespen en hoge hakken in de richting van de zaal schuifelden. Zulke schoenen wilde ik later dolgraag hebben, net als de lichte kousen die daarin gedragen werden, dan zou ik ook mooi worden.

Vader wreef over zijn snor, alsof hij alles glad wilde strijken. Met beide handen controleerde hij of de strik om zijn hals recht zat. Daarna haalde hij de kaartjes uit de zak van zijn zwarte pak en gaf ze aan een man in een rood tenue met gouden knopen. Deze scheurde ze door-midden, vader kreeg de helft terug. De schrik sloeg me om het hart: zouden de kaartjes waardeloos zijn? Dadelijk mochten we niet doorlopen, moesten we de aftocht blazen tussen al die deftige mensen in hun zondagse kleren, zodat iedereen wist dat Everts van de posterijen samen met zijn dochter geprobeerd had om stiekem de concertzaal binnen te dringen? We zouden nagewezen worden, moeder zou de schande niet te boven komen. Tot mijn opluchting zag ik dat ook de kaartjes van anderen kapot werden gescheurd. Vader pakte me bij mijn schouder en duwde me zachtjes voor zich uit.

De vloer van de zaal liep schuin af naar het verlichte podium waarop de musici in hun lange slipjassen klaar-zaten. Ik kon mijn ogen niet afhouden van de violen, de contrabas, de trompetten en de fluiten, maar ik moest ook opletten waar ik liep, er bleek een traprede te zijn waar ik bijna overheen struikelde.

‘Leonie,’ riep vader half fluisterend, ‘kom onmiddellijk terug.’

Ik was te ver naar voren gelopen, wij zaten niet op de eerste rij maar ergens in het midden op de twee buitenste stoelen. Voor ik ging zitten, liet ik mijn hand over het pluuche van de rugleuning glijden.

Het geroezemoes verstomde, de zaal werd donker, nog snel drapeerde ik de plooiën van mijn jurk zo over mijn knieën dat ze kaarsrecht waren, net als mijn rug.

De dirigent stak een stokje omhoog. Tromgeroffel, ik hield mijn adem in. Uit de piano rolden akkoorden mijn kant op, van laag naar hoog en weer terug. De blazers tilden me op, zo licht als een veertje zweefde ik de zaal door, over de eerste rij heen naar de handen die razendsnel over de toetsen bewogen. Het leren tuig van de rechthouder trok me terug op mijn plaats, de stok knelde. Schielijk keek ik opzij. Vader zat met zijn benen over elkaar, handen losjes op zijn knieën, schouders laag en iets naar voren, zijn hoofd schuin, de ogen wijd open.

Ik keek weer voor me uit. Nu leek het of de muziek niet alleen meer daar was, de klanken dansten bij me naar binnen, vermenigvuldigden zich, stroomden door mijn borst, mijn buik, door mijn armen en benen en ook boven, naast en onder me voelde ik de trilling van snaren. Ik moest de leuning van de stoel vastpakken om mijn evenwicht te bewaren. Even viel het orkest stil, mijn handen ontspanden zich. Toen begon het water te kabbelen, de grote vijver achter ons huis, een